

Už delší dobu jsme mohli sledovat vynořující se novou verzi modernismu. Charakteristickými znaky tohoto fenoménu je úsilí o renesanci avantgardy a aktualizace pozapomenuté estetické funkce umění. Tento nový modernismus zpočátku dráždil svou chaotickou přebujelostí, objevoval se spíše na okraji, takřka se ztrácel v záplavě vyčpělých postmoderních vtípků a neokonceptuální nudy, ale na řadě výstav v posledních letech se mu dařilo připsat zřetelnější podobu (zejména je potřeba připomenout documenta 12 kurátorů Ruth Noack a Rogera Buergela v Kasselu, 2007; ovšem i koncepce posledního benátského bienále jasně akcentovala moment estetické zkušenosti). Tato výstava se poprvé snaží pojmenovat tento nový modernismus v jeho české mutaci.

Formulace „Současný český kubismus“ je užita jako heslo, které ve zkratce uchopuje tuto novou podobu modernismu.

Slovo „současný“ odkazuje k bezprostřednímu obsahu slova „moderní“: to, co patří k aktuálnímu „teď“. Nejde tedy o „modernismus“ jako uzavřenou historickou kapitolu, ale o „moderní umění“ v původním významu, který tomuto slovnímu spojení přikládal Baudelaire – jde o umění adekvátně odrážející svou dobu. Oproti postmoderně, rezignující na horizont univerzálních dějin a akcentující efemérnost singularit, nový modernismus znovu vrací do hry dějinnou kontinuitu vystavování smyslu. Aktuální okamžik má pro něj význam pouze jako dílčí moment nějakého celku, ovšem také jako moment, ve kterém je tento celek latentně obsažen. Výraz „současný“ zde tedy pojmenovává úhel pohledu, který se zaostřuje na efemérní a konečné jako na něco, v čem se odráží stále a nekonečné.

Dále je podstatné, že se jedná o „český“ fenomén. Umělecké projevy prezentované na výstavě jsou výrazem a reflexivním uchopením svébytného lokálního kontextu. Dlouhodobým problémem domácí umělecké scény je neschopnost překonat závislost na přejatých vzorech. Převážná většina produkce posledních desetiletí pouze kopíruje globální trendy a vyjadřuje tak, povětšinou bláhovou, ambici tvůrců zapadnout mezi světovou elitu. Nejvýznamnější místní „post“ a „neo“ tendence, jež u nás vznikají od devadesátých let dvacátého století, představují druhotný odvar z importu zahraničního umění, určený zase na export do zahraničí. Umělci netvoří pro českého diváka, ale pro nadnárodního kurátora či kritika. Zde stojí za to zmínit škodlivý účinek nadvlády kurátorů a teoretiků. Přitom ještě v osmdesátých letech slovo kurátor bylo označením pro osoby, pečující o navrátilce z kriminálu. Důsledkem této uzurpace uměleckého vyjádření teoretiky je exkluzivní postavení postkonceptuálních tendencí, které mají monopol na to, být prezentovány jako to jediné skutečně aktuální umění. Dílo je vytlačeno pouhou dokumentací, vizuální umění (umění, kterému dávají smysl především viděné tvary a barvy) nahrazeno vizualizovanou kritikou, ze které dříve po absentujících estetických normách je chabě vyplněna pseudointelektuální manipulací, autentická tvůrčí výpověď a poctivé řemeslo musely ustoupit bezbřehé dekadenci, trapné recesi, adoraci vyprázdněnosti a oslavě antiestetické manýry, paradoxně jakéhosi nově deklarovaného akademismu. Tzv. aktuální umění, pro které neexistuje společenská objednávka, z nezanedbatelné části bohužel buď diváka vůbec nepotřebuje a (leckdy) cíleně (jej) odpuzuje, či se neobejde bez sáhodlouhých „vysvětlujících“ newspeakových textů všelijakých „vykladačů“. Fenomén, který zde pracovně pojmenováváme jako „současný český kubismus“, je úspěšným pokusem očistit umění od všech těchto nešvarů. Není divu, že jej nacházíme především v příkladech kreativní aktualizace tradičního média závěsného obrazu. Větší podíl rukodělné práce budeme přitom těžko hodnotit jako návrat ke konzervativním žánrům a klasické umělecké praxi, nicméně tato díla jsou odklonem od tzv. post-ateliérové produkce, kterou v posledních letech přijalo velké množství umělců v intencích post-minimálu a post-konceptuálu. Lokální aspekt se v nich opět dostává do

hry. Nesou v sobě nepřehlédnutelnou domácí inspiraci a jsou vytvářena především pro domácího diváka. „Současný český kubismus“ pojmenovává dlouho postrádanou lokální identitu současně s tím, jak ji konstruuje. Je nyní úkolem pro teoretiky rekonstruovat složitou jinost moderního umění a oživit jeho potlačenou domácí linii: od představitelů kubismu v malířství a sochařství, kteří s minimální časovou prodlevou vnesli nově zrozený směr do českého prostředí, přes jeho překlad do osobité podoby v architektuře a v užitém umění, dále přes Tvrdohlavé až k současným umělcům, plodně navazujícím na tuto tradici.

Formulace „současný český“ definuje „tady a teď“ uměleckých děl, o kterých je zde řeč. Ovšem, přikládá-li se aspektu „tady a teď“ taková důležitost, znamená to opětovné přihlášení se k uměleckému dílu s jeho auro, k jedinečnému hmotnému artefaktu oproti masmediální totalitě reprodukováných obrazů, která již téměř zcela překryla prostor umění. „Současný český kubismus“ vyžaduje jiný způsob recepce, než jaký nám sugerují nekonečné řady obrazovek, jež v posledních desetiletích okupují galerie. V protikladu k povrchnímu percepčnímu dráždění, s nímž se spokojuje masový divák, toto umění pozvedá diváka ke vznešenému aktu kontemplace.

Proč ale „kubismus“? Jednalo se o první skutečně avantgardní směr. Zatímco předchozí modernistické směry malířství rozvíjely formální experimenty vždy ve vztahu k primárnímu úkolu adekvátního zobrazení určitých prvků moderní reality, v tom, co bylo pojmenováno jako kubismus, poprvé začalo docházet k volní, vědomé, cílené a systematické dekonstrukci samotné formy zobrazení. Rozhodnutí vztáhnout genealogii nového modernismu právě ke kubismu, a tím oproti často příliš obecnému teoretizování o avantgardě zúžit a konkretizovat moment počátku, je zdůvodněno potřebou zdůraznit ony skutečně avantgardní prvky, jež jsou zde přítomné – analýza a transformace vizuální formy ve spojení s ideou změny, přestavby světa; neoddelitelné splývání estetického a politického. Po depolitizaci umění v postmoderně a po křečovitých snahách o jeho opětovnou politizaci v posledních letech, kdy výstavní sály přeplnila tupá agitka, v uměleckých dílech, která jsou zastoupena na výstavě, se právě vizuální kvality stávají nositeli politického náboje – vyjadřují totiž naději. Chut' hravě a odvážně experimentovat s formou je projevem optimistické víry v lepší svět.

Slovní spojení „český kubismus“, pomineme-li již zdůrazněný moment přihlášení se ke svébytné místní identitě, by mělo evokovat ještě další aspekt avantgardy, a to je prvek užité funkce, souvislost s průmyslem, s technickým tvarováním světa, ve kterém žijeme. Český architektonický kubismus byl patrně jediným směrem, kterému se podařilo (bez velkohubé manifestačnosti, vlastní jiným avantgardním směrům, a aniž by byl zneužit defektní politickou ideologií!) uskutečnit v každodenní praxi klíčový ideál avantgardy – splnutí umění a života. Kubistické tvarosloví se stalo nedílnou, organickou součástí české urbánní krajiny. Právě a pouze v Čechách se avantgardní utopie města utvořeného podle ryze uměleckých zákonitostí stala skutečností. Tento aspekt propojení s každodenním životem rovněž nacházíme v nové podobě modernismu, kterou tato výstava chce prezentovat. Po tisících vzájemně zaměnitelných konceptuálních projektech, které neměly jiné využití, než provokovat k intelektuální spekulaci, a v souladu s tím mohly být uplatněny pouze v galeriích či ve specializovaných publikacích, nový modernismus je schopen bez problémů vstoupit do žitého prostoru jako jeho samozřejmá součást. Obrazy představené na této výstavě mohou stejně dobře jako v galerii viset nad gaučem v obývacím pokoji; objekty vyniknou ve výstavním prostoru, ale i v běžné domácnosti, třeba vedle květináče. Výstava prezentuje aktuální avantgardu, která má faktický potenciál bezprostředně formovat náš žitý prostor.